

Радутний О. Е.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ПРОГАЛИНИ У ДОСТУПІ ДО ПРАВОСУДДЯ НА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Положеннями ст.4 ст.29 Конституції України передбачено, що кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання. Вказана норма не містить спеціальних обмежень і тому повинна розповсюджуватися на всі випадки обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (ч.4 ст.176 КПК України) – як на стадії досудового розслідування, так і під час судового розгляду справи по суті.

На стадії досудового розслідування можливість оскарження рішення слідчого судді щодо обрання запобіжного заходу прямо передбачена в законі (ч.1 ст.309 КПК України). На противагу цьому, у судовій практиці є поширеною відмова у порушенні апеляційного провадження у тому

випадку, коли запобіжний захід застосовується до особи в порядку положень ст.ст. 315, 331 КПК України під час судового розгляду справи по суті.

Так, в усіх випадках винесення ухвал щодо запобіжного заходу в порядку положень ст.ст. 315, 331 КПК України, суди першої інстанції вказують на те, що вони оскарженню не підлягають. Суди апеляційної інстанції рекомендують заявникам апеляційних скарг реагувати (оскаржувати) не відразу, тобто своєчасно, а викладати свої зауваження під час апеляційного оскарження вироку (зауважимо з цього приводу, що до його появи та за весь час судового процесу може бути винесено декілька ухвал щодо тримання під вартою, адже до цього питання суд повертається кожні два місяці). Весь цей час особа, щодо якої застосовано вказаний запобіжний захід, буде перебувати під вартою без можливості оскарження та перегляду законності судового рішення.

Це є прямим порушенням вищезгаданих приписів ст. 4 ст.29 Конституції України. Тому необхідно прямо передбачити в ст.392 КПК України право на оскарження ухвал, винесених в порядку положень ст.ст. 315, 331 КПК України щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Але, вбачається, що й до внесення таких змін існують аргументи на користь реалізації розглядуваної конституційної гарантії. Так, відповідно до положень п.3 ч.1 ст.392 КПК України в апеляційному порядку можуть бути оскаржені судові рішення, які були ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили, а саме: *інші* ухвали у випадках, передбачених цим Кодексом. На наше переконання, розглядуваний випадок як раз і є тим самим *іншим*. Зазначене підтверджується наступним.

Норми, закріплені в ст.ст. 315, 331 КПК України, прямо відсилають до правил, передбачених розділом II цього Кодексу (ч.3 ст.315 КПК України), та до порядку, який передбачений главою 18 цього Кодексу (ч.2 ст.331 КПК України), що у розглядуваному випадку фактично означає одні і ті ж положення закону. Приписи, які розміщені у розділі II «Заходи забезпечення кримінального провадження» (а глава 18 «Запобіжні заходи, затримання особи» входить до нього) КПК України, кореспондуються з положеннями ч.1 ст.309 КПК України, якими передбачено можливість оскарження апеляційному порядку ухвал слідчого судді, в тому числі, про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Оскільки до обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою висувуються однакові вимоги (ст.ст. 177, 178 КПК України) як на стадії досудового розслідування, так і під час судового розгляду справи

по суті, то однакова можливість оскарження судового рішення з цього приводу повинна бути надана в обох випадках, адже це відповідатиме таким загальним засадам кримінального провадження, як забезпечення доступу до правосуддя (п.14 ч.1 ст.7 КПК України), забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (п.17 ч.1 ст.7 КПК України), диспозитивність обрання способів захисту (п.19 ч.1 ст.7 КПК України), а так само – положенням численних рішень Конституційного суду України (зокрема, у справі № 11- рп/2012 від 25.04.2012 р.) та ЄСПЛ (зокрема, рішення у справі «Голдер проти Сполученого Королівства» (*Golder v. the United Kingdom*) від 21 лютого 1975 року, серія А, № 18, ст.18, п. 36; рішення у справі «Беллет проти Франції» (*Bellet v. France*) від 4 грудня 1995 року, серія А, № 333- Б, ст. 42, п. 36; рішення у справі «Вермелен проти Бельгії» (*Vermelen v. Belgium*) від 20.02.1996 р., рішення у справі «Лобо Мачало проти Португалії» (*Lobo Machado v. Portugal*) від 20.02.1996 р. та інші).

Так, у рішенні Конституційного суду України у справі № 11- рп/2012 від 25.04.2012 р. [2] зазначається, що відсутність можливості апеляційно-го та касаційного оскарження ухвал суду не узгоджується з принципом справедливості; право на оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій є складовою конституційного права особи на судовий захист, воно гарантується визначеними Конституцією України основними засадами судочинства, які є обов'язковими для всіх форм судочинства та судових інстанцій, зокрема забезпеченням апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, прямо встановлених законом; перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина.

Розгляд заперечень на ухвали суду, як це рекомендують вчинювати суди апеляційної інстанції – під час оскарження вироку (тобто, після завершення судового процесу в першій інстанції), є завжди неактуальним, оскільки щодо вказаної ухвали апеляційний суд не має можливості прийняти будь-яке значуще процесуальне рішення. Тому відповідна категорія судових рішень має бути оскаржена в апеляційному порядку на підставі положень ст.309, ч. 2 ст. 331, п.3 ч.1 ст.392 КПК України, момент набрання ними чинності має бути пов'язаний з строками на апеляційне оскарження.

Порушення, допущені судом під час вирішення питання взяття під варту, можуть у подальшому бути підставою для висновку про уперед-

женість суду (див.: постанова ВСУ від 19 жовтня 2015 року № 5-163к15). Перешкоди, які чинить хибна практика застосування КПК України з питання можливості оскарження судових рішень щодо тримання особи під вартою на будь-якому етапі кримінального переслідування, є підставою для відповідних висновків ЄСПЛ (зокрема, див. вищезазначену постанову ВСУ від 19 жовтня 2015 року № 5-163к15), в яких констатуються порушення пп.1 і 3 ст.5 та п.4 ст.5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та зазначається, що численних випадках судові постанови про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою формулюються дуже загально та містять повторювані шаблонні фрази, які не свідчать про те, що суди здійснили належну оцінку фактів стосовно необхідності застосування такого запобіжного заходу за обставин кримінальної справи.

Таким чином, відповідно до ч.1 ст.310, ст. 331, п.2 ч.1 ст.395 КПК України висновок про можливість оскарження ухвал суду першої інстанції про обрання, зміну або скасування запобіжного заходу під час судового розгляду (в порядку положень ст.ст. 315, 331 КПК України) спирається на положення чинного законодавства України, рішення Конституційного Суду України та ЄСПЛ. Але остаточно дискусійність розглядуваного питання може бути подолана шляхом внесення відповідних змін до КПК України.

Адже, як зазначено у рішенні Конституційного Суду України у справі № 1–12/2003 від 30 січня 2003 року № 3- рп/2003, правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення вправах; Загальною декларацією прав людини 1948 року передбачено, що кожна людина має право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом (ст. 8), право на ефективний засіб захисту закріплено також у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (ст. 2) і в Конвенції про захист прав людини та основних свобод (ст. 13); право на судовий захист є одним з конституційних прав, а тому положення, які унеможливають розгляд судом на стадії досудового слідства скарг (заяв і клопотань), обмежуючи право людини на судовий захист, закріплене ч.3 ст. 8, ч.1, 2 ст. 55 Конституції України, порушують вимоги ст. ст. 3, 21, ч.2 ст. 22, ч.1 ст. 64 Конституції України, тобто є неконституційними; відстрочка судового контролю обмежує конституційне право людини на судовий захист, який є гарантією всіх прав і свобод людини і громадянина [1].

Використана література:

1. Рішення у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини 3 статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) : рішення Конституц. Суду України від 30.01.03 р. № 3- рп/2003 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 6. – Ст. 245.

2. Рішення у справі за конституційним зверненням громадянина Шаповалова Олексія Леонідовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 20 частини першої статті 106, частини першої статті 111¹³ Господарського процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України (справа № 1–12/2012 від 25 квітня 2012 року) : рішення Конституц. Суду України від 25.04.2012 р. № 11- рп/2012 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12> – Заголовок з екрану.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВИХ
ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПРАВА

Матеріали Всеукраїнської науково-
практичної конференції,
присвяченої пам'яті професора
Івана Єгоровича Марочкина

м. Харків, 20 квітня 2017 року

У двох томах

Том 1

Харків
«Право»
2017

УДК 347.97/99(042.5)
ББК 67.9(4УКР)70я431
А43

Редакційна колегія:

професор Л. М. Москвич
(голова) доцент Т. Б. Вільчик
доцент О. О. Шандула доцент
О. О. Овсяннікова доцент А.
В. Лапкін асистент І. В.
Юревич асистент О. Ю.
Дудченко асистент Я. О.
Ковальова аспірант А. С.
Петрова

Актуальні проблеми судового права : матеріали Всеукр. А43
наук.- практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна
(Харків, 20 квітня 2017 р.) / редкол.: Л. М. Москвич (голова) та ін. –
Т. 1 – Х. : Право, 2017. – 258 с.

ISBN

978- 966- 937-

ISBN

978- 966- 937- (т. 1)

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми судового права», яка відбулася 20 квітня 2017 року у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за участю відомих вітчизняних науковців та практиків. В основу книги покладено доповіді, виголошені учасниками конференції, які торкаються різноманітних аспектів судового права.

УДК 347.97/99(042.5)
ББК 67.9(4УКР)70я431

ISBN

978- 966- 937-

(т. 1)

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017

© Оформлення. Видавництво «Право»,